

Φωτογραφία & πνευματική ιδιοκτησία

Σύντομη ιστορική αναδρομή
στα γεγονότα που οδήγησαν στην
ψήφιση του νόμου 2121/1993

«Κάθε ανθρώπινο όν έχει το δικαίωμα στην προστασία των πηκικών και περιουσιακών συμφερόντων τα οποία απορρέουν από οποιοδήποτε έργο λόγου, τέχνης ή επιστήμης, του οποίου είναι δημιουργός»

ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ Ο.Η.Ε.
(Άρθρο 27 παρ.2)

Πνευματικό δικαίωμα: Ένα ανθρώπινο δικαίωμα

Το άρθρο 27 της Παγκόσμιας Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αναφέρει ότι:

- «Κάθε άνθρωπος έχει δικαίωμα να συμμετέχει ελεύθερα στο πνευματικό γίνεσθαι της κοινωνίας, να απολαμβάνει τις τέχνες και να ωφελείται από τις επιστημονικές ανακαλύψεις».
- «Κάθε άνθρωπος έχει το δικαίωμα της προστασίας των ηθικών και υλικών του συμφερόντων που απορρέουν από οποιοδήποτε πνευματικό έργο παράγει, επιστημονικό, λογοτεχνικό ή καλλιτεχνικό».

Αυτός ο συνδυασμός της ανάγκης για ανοικτή πρόσβαση όλων των ανθρώπων στα προϊόντα της ανθρώπινης διάνοιας με την ανάγκη να προστατευθούν τα δικαιώματα των δημιουργών αυτών των προϊόντων, δίνοντάς τους την δυνατότητα να συνεχίσουν να δημιουργούν, κατέληξε στην δημιουργία νόμων για την Πνευματική Ιδιοκτησία.

Το 1956 στο συνέδριο της CISAC (Confederation Internationale des Auteurs et des Compositeurs) δηλαδή της Διεθνούς Συνομοσπονδίας Δημιουργών και Συνθετών, στο Αμβούργο, διατυπώθηκαν ορισμένες βασικές θέσεις που χαρακτηρίστηκαν ως «Ο Καταστατικός Χάρτης της Πνευματικής Ιδιοκτησίας». Βασική αντίληψη που εκφράζεται από τον καταστατικό χάρτη είναι ότι η έννοια της δημιουργίας χρησιμοποιείται με αξίωση ακριβολογίας ιδιαίτερα στον χώρο του πνεύματος. Εκείνος που κατασκευάζει ή παράγει υλικά αντικείμενα, δηλαδή αντικείμενα που το νόημά τους εξαντλείται στην υλική τους ύπαρξη, είναι μάλλον «μεταπλάστης» αφού επεξεργάζεται και μεταπλάθει κάποιαν ύλη που υπάρχει πριν από αυτόν και ανεξάρτητα από αυτόν. Αντίθετα, ο πνευματικός δημιουργός, ακολουθώντας την έμπνευση που βγαίνει από την προσωπικότητά του, δημιουργεί πραγματικά νέες μορφές και νέες ιδέες, έστω και εάν χρησιμοποιεί λέξεις ή ήχους ή χρώματα ή σχήματα που είναι κτήμα του καθενός ή έστω και εάν στηρίζει την δημιουργία του σ' ολόκληρη την πνευματική κληρονομιά της ανθρωπότητας. Το προνόμιο της δημιουργίας ανήκει στο πνεύμα.¹

Από τον 19^ο ήδη αιώνα είχε γίνει φανερή η ανάγκη μιας διεθνούς συμβάσεως προστασίας των πνευματικών έργων. Το 1886 οι περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες προσχώρησαν στην Σύμβαση της Βέρνης «Για την προστασία των λογοτεχνικών έργων» η οποία μέχρι σήμερα έτυχε πολλών συμπληρώσεων και αναθεωρήσεων (Παρίσι 1896, Βερολίνο 1908, Βέρνη 1914, Ρώμη 1928, Βρυξέλλες 1948, Στοκχόλμη 1967, Παρίσι 1971).

Στο άρθρο 2 της Σύμβασης της Βέρνης λοιπόν αναφέρεται ότι:

«Οι όροι λογοτεχνικά και καλλιτεχνικά έργα περιλαμβάνουν όλες τις παραγωγές λογοτεχνικές, επιστημονικές και καλλιτεχνικής φύσεως οιοσδήποτε είναι ο τρόπος και η μορφή εκφράσεως, όπως: Τα βιβλία, φυλλάδια και λοιπά γραπτά, τις διαλέξεις, τις προσφωνήσεις, τα κηρύγματα και άλλα έργα της αυτής φύσεως, τα δραματικά και μελοδραματικά έργα, τα χορογραφικά έργα και τας παντομίμας, τας μουσικές συνθέσεις μετά ή άνευ λόγων, τα κινηματογραφικά έργα με τα οποία εξομοιούνται τα εκφραζόμενα δια μέσου αναλόγου προς την κινηματογραφίαν, τα έργα ικονογραφίας, ζωγραφικής, αρχιτεκτονικής, γλυπτικής, χαρακτικής, λιθογραφίας, **τα φωτογραφικά έργα προς τα οποία εξομοιώνονται τα εκφραζόμενα διά μέσου αναλόγου προς την φωτογραφίαν**, τα έργα των εφαρμοσμένων τεχνών, τας εικονογραφίσεις, τους γεωγραφικούς χάρτες, τα σχέδια, σκίτσα και πλαστικά έργα σχετικά με την γεωγραφίαν, την τυπογραφίαν, την αρχιτεκτονικήν ή τας επιστήμας».

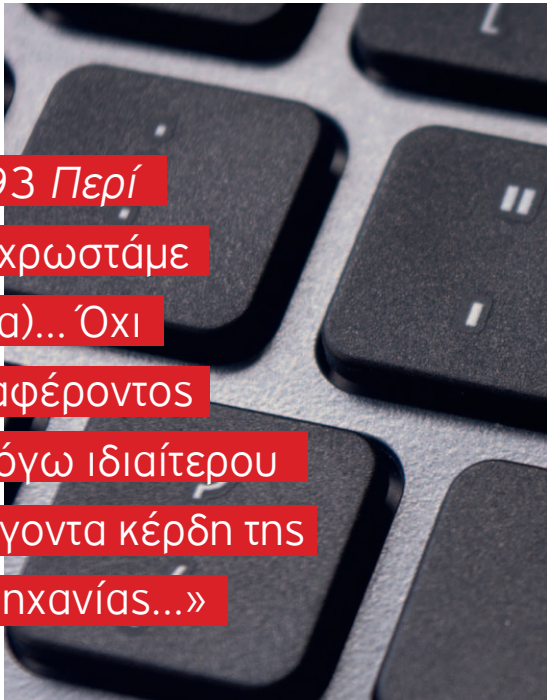
Είναι πλέον σαφές ότι από πολύ νωρίς έγινε αντιληπτή η υπόσταση της φωτογραφίας ως πνευματικό δημιούργημα, άρα και η ανάγκη προστασίας της.

---

1 . Γ.Α.Κουμάντου: «Πνευματική Ιδιοκτησία», εκδόσεις Α.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα 1991

«..Ήδη από τον 19^ο αιώνα
είχε γίνει φανερό η ανάγκη μιας
διεθνούς συμβάσεως προστασίας
των πνευματικών έργων...»

«...Την ψήφιση του Ν.2121/93 Περί
 Πνευματικής Ιδιοκτησίας την χρωστάμε
 στον τ. πρόεδρο Bush (πατέρα)... Όχι
 βέβαια λόγω ιδιαίτερου ενδιαφέροντος
 για τους καλλιτέχνες, αλλά λόγω ιδιαίτερου
 ενδιαφέροντος για τα διαφεύγοντα κέρδη της
 Αμερικανικής Κιν/φικής Βιομηχανίας...»

Μια παλιά ιστορία-Ενστάσεις και αντικρούσεις

Μπορεί όμως **κάθε** φωτογραφία να θεωρηθεί ένα **φωτογραφικό έργο**; Αυτό είναι ένα παμπάλαιο ίσως ερώτημα, αφού το αντιμετώπισαν ήδη οι πρώτοι φωτογράφοι. Η φωτογραφία θεωρήθηκε τότε αλλά και αργότερα σαν μία «ανακάλυψη». Οι εικόνες της φωτογραφικής μηχανής ονομάζονταν «εικόνες ήλιου» και λεγόταν πως είχαν δημιουργηθεί από το «χέρι της φύσης». Ενώ για τις προηγούμενες μορφές απεικόνισης λέγονταν ότι «δημιουργήθηκαν», για τις φωτογραφικές απεικονίσεις λέγονταν ότι «πάρθηκαν» ή ότι «επιτεύχθηκαν». Μήπως ακόμη και σήμερα δεν λέμε «ζωγραφίζω ένα πίνακα» και «τραβάω μία φωτογραφία»; Είχαμε λοιπόν ένα συνεταιρισμό της φύσεως με τους φωτογράφους. Στην ουσία η φωτογραφική ανακάλυψη ήταν η ανακάλυψη της δυνατότητας που είχε η φύση να καταγράφει τις δικές της εικόνες. Αυτός ο «αυτοματισμός» του φωτογραφικού μέσου είναι ο βασικός υπαίτιος όλων των μεγάλων παρεξηγήσεων γύρω από την φωτογραφία. Πως είναι δυνατό πράγματι να δεχτεί ένας ζωγράφος που μπορεί να αφιερώσει αρκετές ώρες ή μέρες ή και μήνες ακόμη στην απεικόνιση ενός τοπίου ότι εξ ίσου «καλλιτεχνικό» με το δικό του έργο είναι και ένα «κλικ» διάρκειας 1/60 του δευτερολέπτου; Μήπως η πρώτη αντίδραση των ζωγράφων στην εμφάνιση και καθιέρωση του φωτογραφικού μέσου δεν ήταν η στροφή σε λιγότερο ρεαλιστικές και αναπαραστατικές «φόρμες» και η ανάπτυξη των διαφόρων «-ισμών»;

Ιδού λοιπόν το γενετήσιο σημάδι της φωτογραφίας. Ένα σημάδι που θα την ακολουθεί εις το διηνεκές και που μονίμως συμβάλει στις πλείστες όσες παρανοήσεις («τι ωραία φωτογραφία! Σαν πίνακας είναι!»; «Η ασπρόμαυρη φωτογραφία είναι πιο καλλιτεχνική (sic)») γύρω από την πνευματική υπόσταση του φωτογραφικού έργου χωρίς βέβαια να παραγνωρίζουμε και την συμβολή της γενικότερης έλλειψης καλλιτεχνικής παιδείας ή και παιδείας –σκέτο- αν θέλετε.

Ξεπερνώντας λοιπόν τις απλοϊκές (και γι αυτό ευρύτατα διαδεδομένες) αντιλήψεις περί μη πνευματικότητας του φωτογραφικού έργου, θα πρέπει να δούμε τι συμβαίνει σήμερα στον φωτογραφικό χώρο σε σχέση με την προστασία των παραγομένων έργων.

Μια νεώτερη ιστορία

ΚΕΦ.1 Η επίσκεψη Bush ανακινεί και το θέμα της Πνευματικής Ιδιοκτησίας.

Στην Ελλάδα μέχρι το 1993 τα θέματα της Πν.Ιδιοκτησίας ρυθμιζονταν από ένα νόμο του 1920. Ίσως να εξακολουθούσαν να ρυθμίζονται από αυτόν τον νόμο αν δεν είχε μεσολαβήσει η (πρώτη μετά από 32 χρόνια) επίσκεψη Προέδρου των ΗΠΑ στην Ελλάδα τον Ιούλιο του 1991. Ένα θέμα (ίσως το βασικότερο) που ήρθε να θέσει ο «Πλανητάρχης» ήταν η λεγόμενη «μαύρη τρύπα» της Ευρώπης όπου έχαναν πολλά εκατομμύρια οι αμερικανικές εταιρείες παραγωγής από την πειρατεία στην χώρα μας. Όλοι γνωρίζουμε καλά πως οι μεγάλοι «εγκέφαλοι» τόσο σε Ευρωπαϊκό όσο και σε εθνικό επίπεδο, ασχολούνται με ένα τομέα μόνον όταν υπάρχει έντονη οικονομική δραστηριότητα και διακυβούνται σημαντικά οικονομικά συμφέροντα. Ο πολιτισμός ήταν μέχρι πρότινος μία «μικρή» αγορά για τα Ευρωπαϊκά δεδομένα, γι' αυτό και η 15η Διεύθυνση της Επιτροπής Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων είναι συνήθως η πλέον υποβαθμισμένη. Τα θέματα της πνευματικής ιδιοκτησίας συνήθως έπονται σε προγραμματισμό των υπολοίπων «σπουδαιότερων» θεμάτων και εάν αυτό σας φαίνεται υπερβολικό, σας θυμίζω ότι την σύνταξη και ψήφιση του Ν.2121/93 «Περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας» την χρωστάμε όπως ανέφερα παραπάνω στον κ. Bush (πατέρα) ο οποίος, ως πρόεδρος των Η.Π.Α., είχε πολύ "ψηλά" στην "ατζέντα" των θεμάτων της επίσημης επίσκεψης του στην χώρα μας την Πνευματική Ιδιοκτησία. Όχι βέβαια λόγω ιδιαίτερου ενδιαφέροντος για τους καλλιτέχνες και την προστασία του έργου τους, αλλά λόγω ιδιαίτερου ενδιαφέροντος για τα διαφεύγοντα κέρδη της Αμερικανικής Κινηματογραφικής Βιομηχανίας (Hollywood) από την παράνομη αντιγραφή η οποία στην χώρα μας ήταν σε ...άνθιση!

Έτσι και με βάση την Συνθήκη της Ρώμης (αρ.100) όπως είχε αναθεωρηθεί το 1985, μήπως μπροστά το θέμα της ενοποίησης του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας στα πλαίσια της ελεύθερης διακίνησης αγαθών, προσώπων, υπηρεσιών και κεφαλαίων (αρ.8Α).

Η δημιουργία της Πυραμίδας Ευρώπης

Σημαντικότερος σταθμός στο ιστορικό της διεκδίκησης των πνευματικών δικαιωμάτων των φωτογράφων στην Ευρώπη στάθηκε η υπογραφή του Μανιφέστου της Πυραμίδας την 1η Οκτωβρίου 1989 στην περίφημη κρυστάλλινη πυραμίδα του Λούβρου.

Εκπρόσωποι ενώσεων από οκτώ ευρωπαϊκές χώρες συναντήθηκαν και υπέγραψαν το Μανιφέστο που θεωρείται δίκαια το αρχέτυπο κείμενο προστασίας των πνευματικών δικαιωμάτων των φωτογράφων. Είναι, αν θέλετε, ο καταστατικός χάρτης του φωτογραφικού copyright. Η Ελλάδα, εκπροσωπούμενη από την ΕΦΕΔΗΦ διά του φωτογράφου & Επίκουρου Καθηγητή στο (τότε) Τμήμα Φωτογραφίας του ΤΕΙ Αθήνας **κ. Τάκη Τζίμα** με νομικό σύμβουλο την έγκριτη Ελληνίδα δικηγόρο στο Παρίσι **Αλεξάνδρα Νέρη**, υπήρξε **ιδρυτικό** μέλος της κίνησης της Πυραμίδας. Στην συνέχεια η Πυραμίδα Ευρώπης απέκτησε την νομική μορφή του ΕΕΙΓ (European Economic Interest Group) που προβλέπεται από το δίκαιο της Ευρ. Ενωσης.

Η "Πυραμίδα Ελλήνων Φωτογράφων - Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία" συστάθηκε το 1991, κάλυπτε το σύνολο των φωτογραφικών κλάδων και αποτελείτο από την "Ένωση Φωτορεπόρτερ Ελλάδας", την "Ένωση Φωτογράφων Εφημεροσμένης και Δημιουργικής Φωτογραφίας" και την "Ένωση Καλλιτεχνών Φωτογράφων Αθήνας". Η τελευταία λειτουργούσε και ως εκπρόσωπος της "Πανελληνίας Ομοσπονδίας Φωτογράφων". Μετά την ίδρυση του «Φοίβου» η «Πυραμίδα» διατηρήθηκε «εν ύπνω» μέχρι τη λήξη της εικοσαετίας που προέβλεπε το καταστατικό της.

Δραστηριότητα της Ελληνικής Πυραμίδας-Ψήφιση του Ν.2121/93

Η ελληνική Πυραμίδα υπήρξε η φωνή και το όργανο κρούσης των φωτογράφων σε όλη την μακρά και επίπονη πορεία της επεξεργασίας του νόμου Περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας που άρχισε το 1991, με την τότε επιτροπή του καθηγητή κ.Κουμάντου και διήρκεσε ως τον Φεβρουάριο του 1993 οπότε ψηφίστηκε από τη Βουλή ο Νόμος 2121/1993. Η Ελληνική Πυραμίδα με την ομάδα εργασίας που αποτελείτο από τους **κ.κ. Ζήση Αγγελόπουλο, Νίκο Αποστολόπουλο, Παναγιώτη Καλδή, Μενέλαο Μελετζή, Νίκο Παναγιωτόπουλο, Νίκο Τσαρουκά και Σεραφείμ Τσούκο**, παρενέβη με σειρά προτάσεων, μελετών και παραστάσεων στους αρμόδιους φορείς και συνέταξε μεγάλο όγκο υλικού σε στενή συνεργασία με αντίστοιχες εθνικές Πυραμίδες ευρωπαϊκών χωρών και τους νομικούς συμβούλους τους αφού το νομοθέτημα έπρεπε να εναρμονίζεται με τις κοινοτικές τάσεις στο δίκαιο του copyright.

Αποτέλεσμα: συμπεριλήφθηκαν στον Νόμο ειδικές διατάξεις για τους φωτογράφους, κάτι που ίσχυε μόνο για ελάχιστες κατηγορίες δημιουργών.

ΚΕΦ.2 Ο Ν.2121/93 και η προστασία των φωτογραφικών έργων.

Ο νόμος 2121/93 Περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας και Συγγενικών Δικαιωμάτων, που δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ αρ. Φύλλου 25/τεύχος Α' /4-3-93, ρητά κατοχυρώνει τα φωτογραφικά έργα τόσο μέσα από τις γενικές διατάξεις του άρθρου 2 «Περί αντικειμένου του δικαιώματος», του άρθρου 3 «Περί περιουσιακού δικαιώματος» και του άρθρου 4 «Περί ηθικού δικαιώματος» αλλά και με ειδικότερες διατάξεις με αποκορύφωμα το άρθρο 38 που αναφέρεται αποκλειστικά στα δικαιώματα των φωτογράφων.

Συγκεκριμένα αναφέρουμε τις παρακάτω **γενικές** διατάξεις:

Αρ.2 (Αντικείμενο του δικαιώματος): «Ως έργο νοείται κάθε πρωτότυπο* πνευματικό δημιουργήμα λόγου, τέχνης ή επιστήμης, που εκφράζεται με οποιαδήποτε μορφή, ιδίως τα γραπτά ή προφορικά κείμενα, οι μουσικές συνθέσεις, με κείμενο ή χωρίς, τα θεατρικά έργα,

* Για τον ορισμό της «πρωτοτυπίας» ενός φωτογραφικού έργου, ιδιαίτερα όσον αφορά στις φωτογραφίες του φωτορεπορτάζ όπου το ίδιο θέμα φωτογραφίζουν δεκάδες φωτορεπόρτερ, θα επανέλθουμε με άλλο άρθρο!

με μουσική ή χωρίς, οι χορογραφίες και οι παντομίμες, τα οπτικοακουστικά έργα, τα έργα των εικαστικών τεχνών, στα οποία περιλαμβάνονται τα σχέδια, τα έργα ζωγραφικής και γλυπτικής, τα χαρακτηριστικά έργα και οι λιθογραφίες, τα αρχιτεκτονικά έργα,

οι φωτογραφίες², τα έργα των εφαρμοσμένων τεχνών, οι εικονογραφήσεις, οι χάρτες, τα τρισδιάστατα έργα που αναφέρονται στη γεωγραφία, την τοπογραφία, την αρχιτεκτονική ή την επιστήμη.»

Αρ.3 (Το περιουσιακό Δικαίωμα): «Το περιουσιακό δικαίωμα δίνει στο δημιουργό ιδίως την εξουσία να επιτρέπει ή να απαγορεύει: α) την εγγραφή και την αναπαραγωγή του έργου με κάθε μέσο, όπως μηχανικά, φωτοχημικά ή ηλεκτρονικά μέσα· β) τη μετάφραση του έργου· γ) τη διασκευή, την προσαρμογή ή άλλες μετατροπές του έργου· δ) τη θέση σε κυκλοφορία του πρωτοτύπου ή αντιτύπων του έργου με μεταβίβαση της κυριότητας, με εκμίσθωση ή με δημόσιο δανεισμό, καθώς και την επιβολή περιοριστικών όρων στη μεταβίβαση, την εκμίσθωση ή το δημόσιο δανεισμό, ιδίως σε ό,τι αφορά τη χρήση των αντιτύπων· ε) την παρουσίαση του έργου στο κοινό· στ) τη δημόσια εκτέλεση του έργου· ζ) τη μετάδοση ή αναμετάδοση του έργου στο κοινό με τη ραδιοφωνία και την τηλεόραση, με ηλεκτρομαγνητικά κύματα ή με καλώδια ή με άλλους υλικούς αγωγούς ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο, παράλληλα προς την επιφάνεια της γης ή μέσω δορυφόρων...»

Αρ.4 (Το Ηθικό Δικαίωμα): «Το ηθικό δικαίωμα δίνει στο δημιουργό ιδίως τις εξουσίες: α) της απόφασης για το χρόνο, τον τόπο και τον τρόπο κατά τους οποίους το έργο θα γίνει προσιτό στο κοινό (δημοσίευση)· β) της αναγνώρισης της πατρότητας του πάνω στο έργο και ειδικότερα την εξουσία να απαιτεί, στο μέτρο του δυνατού, τη μνεία του ονόματος του στα αντίτυπα του έργου του³ και σε κάθε δημόσια χρήση του έργου του ή, αντίθετα, να κρατάει την ανωνυμία του ή να χρησιμοποιεί ψευδώνυμο· γ) της απαγόρευσης κάθε παραμόρφωσης, περικοπής ή άλλης τροποποίησης του έργου του⁴, καθώς και κάθε προσβολής του δημιουργού οφειλόμενης στις συνθήκες παρουσίασης του έργου στο κοινό· δ) της προσπέλασης στο έργο του, έστω και αν το περιουσιακό δικαίωμα στο έργο ή η κυριότητα στον υλικό

2. Ιδιαίτερη (επιτυχημένη) προσπάθεια έγινε από την «Πυραμίδα» να αλλάξει η αρχική διατύπωση του νομοθέτη που αναφερόταν στις «καλλιτεχνικές φωτογραφίες» και αργότερα στα «φωτογραφικά έργα» και να μπει σκέτος ο όρος «φωτογραφίες».

3. Αυτό ενισχύθηκε και από τις παρακάτω αναφερόμενες ειδικές διατάξεις του αρ.38 αλλά και με την μεταβατική διάταξη του αρ.72.5.

4. Δηλαδή ΑΠΑΓΟΡΕΥΕΤΑΙ το cropping και άλλες παραμορφώσεις της φωτογραφίας χωρίς την άδεια του φωτογράφου.

«...Η ελληνική

Πυραμίδα υπήρξε

η φωνή & το

όργανο κρούσης

των φωτογράφων

σε όλη την μακρά

& επίπονη πορεία

της επεξεργασίας

του νόμου *Περί*

Πνευματικής

Ιδιοκτησίας που

άρχισε το 1991, με

την τότε επιτροπή

του καθηγητή

κ.Κουμάντου &

διήρκεσε ως τον

Φεβρουάριο του

1993 οπότε &

ψηφίστηκε από τη

Βουλή ο Νόμος...»

φορέα του έργου ανήκει σε άλλον, οπότε η προσπάθεια πρέπει να πραγματοποιείται κατά τρόπο που προκαλεί τη μικρότερη δυνατή ενόχληση στο δικαιούχο...»

Αρ.6 (Αρχικός Δικαιούχος): «Ο δημιουργός ενός έργου είναι ο αρχικός δικαιούχος του περιουσιακού και του ηθικού δικαιώματος επί του έργου. Τα δικαιώματα αποκτώνται πρωτογενώς χωρίς δια τυπώσεις».⁵

Αρ.8 (Εργα Μισθωτών): «Επί έργων που δημιουργήθηκαν από μισθωτούς σε εκτέλεση σύμβασης εργασίας, αρχικός δικαιούχος του περιουσιακού και του ηθικού δικαιώματος είναι ο δημιουργός. Αν δεν υπάρχει αντίθετη συμφωνία, στον εργοδότη μεταβιβάζονται αυτοδικαίως εκείνες **μόνο** οι εξουσίες από το περιουσιακό δικαίωμα, που είναι **ανα γκαίες** για την εκπλήρωση του σκοπού της σύμβασης»⁶.

Αρ. 14 (Τύπος των Δικαιοπραξιών): «Δικαιοπραξίες που αφορούν τη μεταβίβαση εξουσιών από το περιουσιακό δικαίωμα, την ανάθεση ή την άδεια εκμετάλλευσης και την άσκηση του ηθικού δικαιώματος είναι άκυρες αν δεν καταρτισθούν εγγράφως. **Την α κυρότητα μπορεί να επικαλεσθεί μόνο ο πνευματικός δημιουργός**⁷».

Ας δούμε τώρα τις **ειδικές** διατάξεις για τους φωτογράφους οι οποίες ήταν και η «αιχμή του δόρατος» της προσπάθειας της Πυραμίδας, να πείσει δηλαδή, αρχικά τις τότε Υπ.Πολιτισμού κ.κ. Ψαρούδα-Μπενάκη και Μπακογιάννη και αργότερα και τα μέλη των επιτροπών των κομμάτων (ιδιαίτερα τον εισηγητή της αξιωματικής αντιπολίτευσης τον κ.Στ.Μπένο), ότι θέματα που σε άλλους χώρους (και άλλες χώρες) ρυθμίζονται από την αγορά έπρεπε να ρυθμιστούν στην χώρα μας με ειδικές διατάξεις επειδή στο δίπολο χρήστης-δημιουργός (δηλ. εκδότης-φωτογράφος) ο ισχυρός πόλος είναι ο χρήστης και σπάνια ένας δημιουργός έχει την δυνατότητα να υποστηρίξει αποτελεσματικά νομικά μία διεκδίκηση. Επίσης βασικό ρόλο έπαιξε το γεγονός ότι πείσαμε τους νομικούς συμβούλους των υπουργών ότι η πλειοψηφία των δικαστικών λειτουργιών ήταν απαίδευτη στα θέματα των φωτογραφικών έργων γεγονός που προφανώς οφειλόταν στην απαιδευσία της ελληνικής κοινωνίας, το «γενετήσιο σημάδι» της φωτογραφίας που αναφέρομε στην σελ.52.

Αρ.38 (Δικαιώματα Φωτογράφων): 1. Η μεταβίβαση του περιουσιακού δικαιώματος ή η σύμβαση και η άδεια εκμετάλλευσης, που αφορούν δημοσίευση φωτογραφίας σε εφημερίδα ή περιοδικό ή άλλο μέσο μαζικής ενημέρωσης, καλύπτει, εφόσον δεν υπάρχει αντίθετη συμφωνία, τη δημοσίευση της φωτογραφίας στη συγκεκριμένη εφημερίδα ή το συγκεκριμένο περιοδικό ή το συγκεκριμένο μέσο μαζικής ενημέρωσης, στο οποίο αναφερόταν η μεταβίβαση ή η σύμβαση και η άδεια εκμετάλλευσης, καθώς και τη διατήρηση της στο αρχείο τους. Για κάθε δημοσίευση μετά την πρώτη, οφείλεται το μισό της τρέχουσας αμοιβής⁸. Η δημοσίευση φωτογραφίας από αρχείο εφημερίδας ή περιοδικού ή άλλου μέσου μαζικής ενημέρωσης, που έχει μεταβιβασθεί

5. Δηλαδή το δικαίωμα στο έργο του φωτογράφου γεννάται με το «κλικ» χωρίς την ανάγκη ειδικής διαδικασίας κατοχύρωσης.

6. Δηλαδή ο εκδότης μιας καθημερινής εφημερίδας δεν μπορεί να χρησιμοποιήσει τις φωτογραφίες των φωτογράφων της εφημερίδας στο περιοδικό που συνοδεύει την κυριακάτικη έκδοση ή στο site των εκδόσεων χωρίς την άδεια (άρα και την πιθανή αμοιβή) του μισθωτού φωτογράφου

7. Δημιουργεί την υποχρέωση στον χρήστη να ζητήσει έγγραφο τύπου αν θέλει να προστατευτεί από πιθανές (ακόμη και υπερβολικές) διεκδικήσεις του δημιουργού.

8. Εδώ δόθηκε η μεγάλη (νικηφόρα) μάχη με τους εκδότες. Μέχρι την δημοσίευση και θέσε σε εφαρμογή του Ν.2121 οι φωτορεπόρτερ αμοιβόνταν μόνο για την πρώτη δημοσίευση και το 50% για την δεύτερη και ... τέλος! Η επιβολή αυτής της διάταξης θα μπορούσε να φέρει τεράστια κέρδη στους φωτορεπόρτερ αφού πολλές φωτογραφίες τους αναδημοσιεύονταν συνεχώς χωρίς αμοιβή! Οι φωτορεπόρτερ όμως αυτό δεν το εκμεταλλεύτηκαν, και αντιθέτως με την δημιουργία των «πακέτων» στην κυριολεξία ξεπούλησαν την δουλειά τους στους εκδότες.

Σπάνιο στιγμιότυπο από την πρώτη, ιστορική συνεδρίαση της Πυραμίδας Ευρώπης που πραγματοποιήθηκε στη νεότευκτη Πυραμίδα του Λούβρου, στο Παρίσι, στις 30 Σεπτεμβρίου & 1 Οκτωβρίου 1989. Την χώρα μας εκπροσώπησε ο φωτογράφος & μέλος τότε της Ε.Φ.Ε.ΔΗ.Φ. Τάκης Τζίμας με νομική σύμβουλο την διαπρεπή δικηγόρο Παρισίων με ειδικέυση σε θέματα πνευματικής ιδιοκτησίας Αλεξάνδρα Νέρη.

δεν επιτρέπεται χωρίς την αναφορά του τίτλου της εφημερίδας ή του περιοδικού ή του ονόματος του μέσου μαζικής ενημέρωσης, στο αρχείο των οποίων έχει περριέλθει αρχικά με νόμιμο τρόπο η φωτογραφία.

2. Εφόσον για τη δημοσίευση της φωτογραφίας πα ραχωρείται το πρωτότυπο⁹ της φωτογραφικής αποτύ πωσης, η παραχώρηση αυτή, αν δεν υπάρχει αντίθετη συμφωνία, αφορά μόνο τη χρήση του πρωτοτύπου που πρέπει να επιστρέφεται στο φωτογράφο μετά την πραγ ματοποίηση της χρήσης για την πρώτη δημοσίευση.

3. Ο φωτογράφος διατηρεί το δικαίωμα αναζήτησης και επιστροφής των φωτογραφιών του, που δεν έχουν δημοσιευθεί, σε οποιοδήποτε χρονικό διάστημα μετά την παρέλευση τριμήνου από τη σύμβαση ή την άδεια εκμετάλλευσης προς τη συγκεκριμένη εφημερίδα ή το συγκεκριμένο περιοδικό ή άλλο μέσο μαζικής ενημέ ρωσης.

4. Σε κάθε δημοσίευση φωτογραφίας, πρέπει να α ναφέρεται το όνομα του φωτογράφου. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση μεταβίβασης αρχείου εφημερίδας ή περιοδικού ή άλλου μέσου μαζικής ενημέρωσης».

Βλέπουμε λοιπόν ότι οι φωτογραφίες προστατεύονται ως αυτοτελή έργα που εκφράζονται με ορισμένη μορφή. Στα χέρια του δημιουργού-φωτογράφου προσφέρεται ένα πλέγμα διατάξεων που τον κατοχυρώνουν απόλυτα. Ανήκει πλέον στη δική του πρωτοβουλία πως θα μεθοδεύσει την προστασία και την διεκδίκηση των δικαιωμάτων του εφόσον παραβιαστούν.

9. Δηλαδή τα slides τα οποία οι εφημερίδες και τα περιοδικά είχαν την τακτική να τα κρατούν στο αρχείο τους. Και εδώ βέβαια οι ίδιοι οι φωτογράφοι υπονόμισαν τα δικαιώματά τους αφού σχεδόν ποτέ δεν επιζητούσαν την επιστροφή των slides!

ΚΕΦ.3. Συλλογική διαχείριση-Εναρμόνιση των Δικαιών των χωρών-μελών της Ε.Ε.

Την τελευταία εικοσαετία, έχει γίνει πλέον φανερό πως η αλματώδης ανάπτυξη της ψηφιακής τεχνολογίας και των “πολυμέσων” απαιτεί ολοένα περισσότερο οπτικό και οπτικοακουστικό υλικό (φωτογραφίες, εικαστικά έργα και βίντεο) το οποίο θα εμπλουτίσει τις ατελείωτες ιστοσελίδες και υλικούς φορείς (οπτικούς δίσκους κλπ) με τεράστια χωρητικότητα. Από την άλλη, δημιουργούνται προβλήματα διαχείρισης και αξιοποίησης αυτού του τεράστιου υλικού αφού, και για τον πλέον καλοπροαίρετο (και πρόθυμο να πληρώσει) χρήστη, το εγχείρημα του εντοπισμού του δημιουργού ή του δικαιούχου ενός έργου γενικότερα, είναι μία πραγματική περιπέτεια. Ερχόμαστε λοιπόν στην αδήριτη όπως αποδεικνύεται ανάγκη αυτού που έχει πλέον καθιερωθεί ως “One Stop Shop”, δηλαδή, ενός κεντρικού “κόμβου” έκδοσης αδειών χρήσης για όλα τα έργα τα οποία διακινούνται είτε μέσω του Διαδικτύου είτε με υλικό φορέα.

Παράλληλα, η συλλογή και διαχείριση των “δευτερογενών” λεγομένων δικαιωμάτων, δηλαδή, δικαιωμάτων που δεν είναι δυνατόν να εισπραχθούν από μεμονωμένους δημιουργούς, απαιτεί γραφειοκρατικούς μηχανισμούς υψηλού δείκτη εξειδίκευσης οι οποίοι αξιοποιούν τις υπηρεσίες αδρά αμοιβομένων επαγγελματιών (νομικοί, επιστήμονες και τεχνικοί πληροφορικών συστημάτων κλπ).

Είναι φανερό λοιπόν, πως στον τομέα της Πνευματικής Ιδιοκτησίας έχει δημιουργηθεί και αναπτύσσεται συνέχεια μία σημαντική αγορά η οποία, όπως κάθε αγορά, χρειάζεται ρυθμιστικούς μηχανισμούς και παρεμβάσεις εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή/και των εθνικών κυβερνήσεων. Μπορούμε λοιπόν να μιλάμε πλέον για μία “βιομηχανία copyright” της οποίας τους κανόνες μπορούμε να συνοψίσουμε στα παρακάτω:

1. Οι δημιουργοί δικαιούνται να λαμβάνουν μία εύλογη αμοιβή για την χρήση των έργων τους και για την υποστήριξη της δημιουργικής τους δραστηριότητας.
2. Αυτή η “εύλογη αμοιβή” αφορά τόσο στην πρωτογενή όσο και στην δευτερογενή (μετά την δημοσιοποίηση του έργου) χρήση των έργων.
3. Οι εξαιρέσεις από την απαγόρευση αναπαραγωγής των έργων (φωτοαντιγραφή και προσωπική αναπαραγωγή) απαιτούν την θέσπιση αποζημίωσης των δημιουργών.
4. Όλα τα συστήματα αποζημίωσης θα πρέπει να στηρίζονται στην αρχή πως συλλογική διαχείριση γίνεται μόνο όπου η ατομική διαχείριση δεν είναι δυνατή.
5. Η έλλειψη προστασίας θα οδηγήσει σε μία δημιουργική “πενία” αφού δεν θα υπάρξει κίνητρο δημιουργίας νέων έργων την στιγμή που οι δημιουργοί δεν θα μπορούν να επωφεληθούν από αυτά.

As ξεκινήσουμε λοιπόν με μία γενική θεώρηση του Ευρωπαϊκού χώρου:

1. Εδώ και αρκετά χρόνια (από το 1995) η Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων έχει εκδόσει την λεγόμενη «Πράσινη Βίβλο» της «Πνευματικής Ιδιοκτησίας στην Κοινωνία της Πληροφορίας». Η εργασία αυτή αναφέρεται κυρίως στην ανάγκη προσαρμογής του νομικού καθεστώτος της Πνευματικής Ιδιοκτησίας σε κάθε χώρα σύμφωνα με τις νέες απαιτήσεις που δημιουργούνται από την εφαρμογή ενιαίου πλαισίου σε εθνικό Ευρωπαϊκό αλλά και διεθνές επίπεδο. Αναφερόμαστε φυσικά στην εφαρμογή των λεγόμενων «Υπερ-Λεωφόρων Πληροφοριών» και στην ανάγκη να επωφεληθούν πλήρως από αυτές όλες οι νέες υπηρεσίες και τα νέα προϊόντα που προσφέρονται. Έτσι είναι επόμενο να δημιουργούνται νέα πρωτόγνωρα ζητήματα που πιθανά θα απαιτούν ακόμη και αλλαγή των ισχυόντων νομοθετικών πλαισίων. Όλες οι νέες

«...Στην ψηφιακή εποχή μας, δημιουργούνται
προβλήματα διαχείρισης των έργων

αφού, και για τον πλέον καλοπροαίρετο

- & πρόθυμο να πληρώσει - χρήστη, το

εγχείρημα του εντοπισμού του δημιουργού ή

του δικαιούχου ενός έργου γενικότερα, είναι

μία πραγματική περιπέτεια...»

υπηρεσίες και προϊόντα που κυκλοφορούν μέσα από αυτές τις «λεωφόρους» χρησιμοποιούν ήδη υπάρχοντα έργα ή απαιτούν την δημιουργία νέων. Το ήδη υπάρχον και προστατευμένο υλικό θα πρέπει να «ξαναδουλευτεί» πριν μεταδοθεί σε ένα ψηφιακό περιβάλλον, ενώ από την στιγμή που βρεθεί μέσα σε ένα δίκτυο, η προστασία του καθίσταται ιδιαίτερα δύσκολη, αφού η ψηφιακή τεχνολογία επιτρέπει την μετάδοση, αντιγραφή και χρήση τεραστίων όγκων πληροφοριών με πολύ μεγαλύτερη ευκολία και πιστότητα σε σχέση με τα παρωχημένα πλέον αναλογικά συστήματα.

2. Η μεγαλύτερη ίσως δυσκολία που συναντά η Ε.Ε. στο θέμα της εναρμόνισης των εθνικών νομοθεσιών στα θέματα της Πνευματικής Ιδιοκτησίας, είναι οι μεγάλες διαφορές του Αγγλοσαξωνικού Δικαίου (που ακολουθεί η Μεγάλη Βρετανία αλλά και οι ΗΠΑ) από τα υπόλοιπα Ευρωπαϊκά Δίκαια.
3. Η πιο σημαντική διαφορά που αξίζει να αναφερθεί εδώ, γίνεται φανερή ήδη από την ονομασία του δικαιώματος του δημιουργού: «COPYRIGHT» (για τους Αγγλοσάξωνες) δηλαδή ουσιαστικά το δικαίωμα παραγωγής αντιτύπων ενός έργου αλλά και το δικαίωμα του επιτρέπει ή απαγορεύει την αναπαραγωγή του έργου. Δίνει έτσι βάρος στην «ιδιοκτησία» του έργου, ή σωστότερα, κάνει τα δικαιώματα πάνω σε ένα έργο «μικρά κομματάκια ιδιοκτησίας». Σε αντίθεση, οι υπόλοιποι Ευρωπαίοι (και η Ελλάδα) χρησιμοποιούν τον όρο «DROIT D' AUTER» δηλαδή "δικαίωμα του δημιουργού", όπου τα προσωπικά δικαιώματα των δημιουργών υπερισχύουν των εμπορικών συμφερόντων με αποτέλεσμα την ανάπτυξη του "ηθικού δικαιώματος".
4. Ένα πολύ συγκεκριμένο παράδειγμα της διαφοράς αντιλήψεων είναι οι μισθωτοί φωτογράφοι, οι οποίοι στην Μεγάλη Βρετανία ουδένα σχεδόν δικαίωμα επί των έργων τους διατηρούν, ενώ οι περισσότεροι Ευρωπαϊκοί νόμοι (και ο δικός μας Ν.2121/93 με το άρθ.8 «Δικαιώματα Φωτογράφων» όπως αναφέραμε παραπάνω) κατοχυρώνουν απόλυτα τους μισθωτούς, μεταβιβάζοντας στον εργοδότη μόνο εκείνες τις εξουσίες που είναι "απαραίτητες για την πραγματοποίηση του σκοπού της σύμβασης"¹⁰.

Εδώ λοιπόν ήταν και ο πολύ σημαντικός ρόλος που κλήθηκε να παίξει (και εν πολλοίς το κατάφερε) η Πυραμίδα Φωτογράφων της Ευρώπης: Να φέρει σε επαφή δημιουργούς φωτογράφους από διαφορετικές χώρες, με διαφορετικά ήθη και τρόπους λειτουργίας της αγοράς αλλά και να δημιουργήσει ένα υπολογίσιμο παράγοντα, ένα μηχανισμό επηρεασμού (lobby) στα κέντρα λήψης αποφάσεων, ώστε οι φωτογράφοι δημιουργοί στην Ευρώπη να πολεμάμε από καλύτερες θέσεις. Και ας μη σπεύσουν να διαφωνήσουν οι «πούροι» δημοκράτες, γιατί lobbies για προώθηση των δικών τους σκοπών στα πλαίσια της Ε.Ε. έχουν όλοι αυτοί που θεωρούν τις δημιουργίες μας απλώς "περιεχόμενο" των δικτύων τους και μάλιστα lobbies πολύ καλά οργανωμένα με τεράστια οικονομικά διαθέσιμα και βέβαια όταν ο αντίπαλος κατεβάζει τα τανκς εσύ δεν πετάς χαλίκια...

Ήδη ψηφίστηκε από την Ε.Ε. και δημοσιεύτηκε (20-05-2019) η οδηγία 2019/790¹¹ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου **«για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και τα συγγενικά δικαιώματα στην ψηφιακή ενιαία αγορά»** η οποία τροποποίησε τις προηγούμενες 1996/9/ΕΚ και 2001/29/ΕΚ. Να σημειωθεί ότι κατά την διάρκεια ψήφισης από το Ευρωκοινοβούλιο της εκάστοτε «ντιρεκτίβας»

10. Άρθρο 8 του Ν.2121/93 «Περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας»

11. <https://www.taxheaven.gr/laws/circular/view/id/30877>

«...Οι μισθωτοί
 φωτογράφοι στη
 Μ. Βρετανία ουδένα
 σχεδόν δικαίωμα
 επί των έργων
 τους διατηρούν,
 αντίθετα με αυτό
 που συμβαίνει στην
 Ευρ. Ένωση...»

της Ε.Ε. για την πνευματική ιδιοκτησία και ιδιαίτερα πάνω στο ζήτημα της οφειλόμενης «εύλογης αμοιβής» από όποιον αντιγράφει έργα πνευματικής δημιουργίας για προσωπική χρήση (η εμπορική εκμετάλλευση ούτως ή άλλως απαγορεύεται). Μονίμως γινόμαστε μάρτυρες της λυσσαλέας προσπάθειας εταιρειών πληροφορικής από την μία πλευρά, να μην υπάρξει ενιαία συγκεκριμένη ρύθμιση, και της αντίστασης των οργανώσεων των δημιουργών από την άλλη, με σκοπό να καταφέρουν να προσπορισθούν έστω και ελάχιστα από αυτά που η εξέλιξη της σύγχρονης τεχνολογίας τους «κλέβει» με τις τεράστιες δυνατότητες αντιγραφής και αναμετάδοσης που προσφέρει. Όπως λοιπόν συνθήσαμε να βλέπουμε μέχρι σήμερα, η υπόθεση κατέληξε σε ένα συμβιβασμό. Αποφεύγοντας να θέσει το δάκτυλο «επί τον τύπον των ήλων», το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο απεφάσισε μεν την θέσπιση της εύλογης αμοιβής σε όλη την επικράτεια της Ε.Ε., αλλά ταυτόχρονα, άφησε στην διακριτική ευχέρεια της κάθε χώρας τον τρόπο υλοποίησης της.

Αλλά για το θέμα της εύλογης αμοιβής και την «Συλλογική Διαχείριση» θα επανέλθουμε στο 2^ο μέρος.

Ο Νίκος Αποστολόπουλος είναι Επίκουρος καθηγητής και Πρόεδρος του Τμήματος Φωτογραφίας & Οπτικοακουστικών Τεχνών της Σχολής Εφαρμοσμένων Τεχνών και Πολιτισμού του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής. Φωτορεπόρτερ επί σχεδόν σαράντα συναπτά έτη, διετέλεσε πρόεδρος τη «Πυραμίδα Ελλήνων Φωτογράφων» καθ όλη τη διάρκεια της λειτουργίας της (1991-2011) και υπήρξε ο πρώτος (και μόνος μέχρι σήμερα) εκλεγμένος παμψηφεί Γενικός Διευθυντής του Οργανισμού Συλλογικής Διαχείρισης και Προστασίας Δημιουργών Φωτογράφων «ΦΟΙΒΟΣ» (1998-2004).

